

Go'zal Rashidova,
O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti
"Dramatik teatr va kino san'ati" kafedrası katta o'qituvchisi

OMMAVIY BAYRAMDA TOMOSHALARNING VUJUDGA KELISHI VA RIVOJLANISHI

Annotatsiya. Ushbu maqola ommaviy bayramlar va tomoshalarning tarixiy rivojlanishiga bag'ishlanadi. Bayramlarning turli davrlar va madaniyatlarda qanday shakllanib, rivojlanganligi, jamiyatdagi o'rni va ahamiyati muhokama qilinadi. Maqola bayramlarning ijtimoiy, diniy, milliy va siyosiy turlarini tasvirlaydi hamda ular orasidagi farqlarni ochib beradi. Bayramlarni o'rganish sohasida o'zbek va jahon olimlarining ilmiy ishlari keltirilgan. Maqola bayramlar va tomoshalarning tarixiy jarayonlar va ijtimoiy hayotdagi roli haqida batafsil tahlil taqdim etadi. Ayniqsa, bayramlar va tomoshalarning jamiyatdagi estetik, tarbiyaviy va ijtimoiy ahamiyati haqida keng fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: Ommaviy bayramlar, tomoshalar, tarixiy rivojlanish, ijtimoiy ahamiyat, diniy bayramlar, milliy bayramlar, siyosiy bayramlar, estetik ahamiyat, tarbiyaviy rol, bayram turlari, madaniy me'ros, bayram san'ati.

Аннотация. Эта статья посвящена историческому развитию массовых праздников и представлений. Рассматриваются процесс формирования и развития праздников в различные исторические эпохи и культуры, а также их значение и роль в обществе. В статье описаны различные виды праздников: социальные, религиозные, национальные и политические, а также различия между ними. Приводятся научные работы узбекских и мировых ученых в области исследования праздников. Статья предоставляет подробный анализ исторических процессов праздников и их роль в социальной жизни. Особое внимание уделяется эстетическому, воспитательному и социальному значению праздников и представлений в обществе.

Ключевые слова: Массовые праздники, представления, историческое развитие, социальное значение, религиозные праздники, национальные праздники, политические праздники, эстетическое значение, воспитательная роль, виды праздников, культурное наследие, праздничное искусство.

Abstract. This article is dedicated to the historical development of mass holidays and performances. It examines the process of the formation and development of holidays in different historical periods and cultures, as well as their significance and role in society. The article describes various types of holidays: social, religious, national, and political, and highlights the differences between them. Scientific works of Uzbek and world scholars in the field of holiday research are presented. The article provides a detailed analysis of the historical processes of holidays and their role in social life. Special attention is paid to the aesthetic, educational, and social importance of holidays and performances in society.

Keywords: Mass holidays, Performances, Historical development, Social significance, Religious holidays, National holidays, Political holidays, Aesthetic significance, Educational role, Types of holidays, Cultural heritage, Holiday art.

Har bir narsaning tarixi bo'lganidek bayram va tomoshalar ham uzoq o'tmishga ega. Shu boisdan hozirgi kungacha ham bu soha to'laonli o'rganilmagan jarayondir. Bayramlarni o'rganish borasida yirik olimlar ilmiy izlanishlar olib borgan. Jumladan, To'ra Mirzayev, Bahodir Sarimsoqov, Malik Murodov, Mamatqul Jo'rayev, Saodat Yo'ldosheva, Shomirza Turdimov kabi olimlar bayramlarni xalq ijodiyoti, folklor sohasida o'rganishgan bo'lsa, Mamajon Rahmonov, Muhsin Qodirov, Boltaboy Shodiyev, Dilfuza Rahmatullayeva, Ma'mur Umarov kabi olimlar bayramning tomoshaviyligi ya'ni teatrga taalluqli jihatlarini ilmiy tahlil etgan. Bilol Aminov, Olimjon Bo'riev, Ahmadali Ashurov kabi tarixchilar turli davrlarda hukmronlarning madaniyat va san'at sohasiga

qo'shgan hissasisifatida yondoshgan. Baxtiyor Sayfullayev, Adiba Nosirova, Farhod Ahmedov kabi ustoz olimlar bayramlarning pedagogik ahamiyatini o'z ilmiy ishlarida yoritib bergan. Usmon Qoraboyev esa bayramlar tarixini yoritishda ulkan ishlarni amalga oshirgan bo'lib, bayramlarning falsafiy jihatlarini yoritib bergan. Ushbu sohani o'rganish xorijiy davlatlarda ham bir qator olimlar ilmiy faoliyat olib borgan. Masalan, Rossiyada I.Snegiryov, I.Saxarov, F.Buslaev, A.Afanasev, Ye.Anichkov kabi olimlar tarix, filologiya va falsafa fanlari yuzasidan, K.A.Mardjanov, D.M.Genkin, I.M.Tumanov vaboshqalar mutaxassislik nuqtai nazardan izlanganlar. Sharq mutaffakirlari Firdavsiy, Farobiy, Beruniy, Ibn Sino, Mahmud Qoshg'ariy, Alisher Navoiy, Bobur, Ogahiy, Behbudiy, Fitrat kabi olimu-ulamolar ham bayramlar va uning tashkil etilishi to'g'risida, bayramlarning ijtimoiy hayotdagi o'rni va roli, tarbiya jarayonida bayramlarning estetik ahamiyati va yoshlar tarbiyasiga bo'lgan ijobiy ta'siri haqida turli nuqtai nazar bilan yondoshganlar va o'z fikr-mulohazalarini asarlarida bayon etganlar. Tadqiqotchi U.Qoraboyev "O'zbekiston bayramlari" nomli kitobida va mazkur kitobning qayta ishlanmasi sifatida yaratgan "O'zbek xalqi bayramlari" kitobida o'zbek bayramlarining xususiyatlari haqida to'laqonli ta'rif bergan. O'zbek bayramlari mohiyatan boshqa xalqlar bayramlaridan farq qilmaydi, ular ham orzu, mehnat, kurash ifodasi, an'analar, go'zallik ko'zgusi, tinchlik, hamjihatlik, tenglik, hayotning davomi, muhim qismidir. D.M.Genkin bayram va bayramona kayfiyatni tahlil qilib, quyidagi asosiy komponentlar va birlamchi ijtimoiy ehtiyojlarni ajratib ko'rsatadi:

- Birikishga bo'lgan ehtiyoj, voqealarga bo'lgan shaxsiy chidamlilikni toblab, unga bo'lgan munosabatini izhor etishda bir maqsad sari intilish;
- Keng ijtimoiy muloqotga intilish ehtiyoji;
- Jamoa emotsional hayotidagi, jamoa xursandchiligi, tantanasi, intilishlarini namoyon etishga intilish ehtiyoji.

Bu uch xususiyatni U.Qoraboyev izlanishlarida ham kuzatish mumkin.

U.Qoraboyev xalq bayramlarni mohiyatini belgilovchi bayramlarning xususiyatlaridan kelib chiqib, bayramning uchta asosiy xususiyatini belgilaydi:

- Bayram holati (bayram kayfiyatining) paydo bo'lishi, bayramga bo'lgan ehtiyojning tug'ilishi;

- Bayramona holat, kayfiyatning paydo bo'lishi – bu hali bayram degani emas. Shu kayfiyatni, shu holatni, intilishni ro'yobga chiqarish uchun bayramni tashkil etish kerak. Ommaning bayram ishtirokchisiga aylanishidir.

- Bayram bu – teatrlashtirilgan namoyishlar, tomoshalar, konsertlar, ko'rik-tanlovlar bellashuvlar, ya'ni rang-barang ommaviy tadbirlar birligidir.⁴³

O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasida bayramga qo'yidagicha ta'rif berilgan: "Bayram (turkiycha – katta yig'in, to'y) – keng nishonlanadigan tantanalik kun. Ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot davomida kelib chiqishi, mazmuni, ijtimoiy hayotda qaror topishiga ko'ra an'anaviy, diniy, milliy va boshqa bayramlar vujudga keldi. Avlodlar-avlodga meros tariqasida o'tib keladigan bayramlar an'anaviy bayramlar deyiladi. Masalan, Navro'z bayrami. An'anaviy bayramlar biror xalq

yoki millatning ayni vaqtdagi ijtimoiy turmushi, hayot kechirish tarsi bilan bevosita bog'liq bo'lmaydi. Diniy bayramlarda har bir monetistik dinning aqidalarida belgilab qo'yilgan marosimlar nishonlanadi".⁴⁴

"Bayram" – turkcha so'zdan olingan bo'lib, to'y, marosim, xursandchilik degan ma'nolarni bildiradi. Bayram so'zining turli talqinlari bor. Falsafiy ensiklopediyada berilgan "Bayram" – insonlar xursandchiligining yig'indisi", - degan talqin eng to'g'risi deb hisoblanadi. Bayram ijtimoiy mahalliy hayotning eng muhim qismlaridan bo'lib, shodiyona, xursandchilikni vujudga keltiradigan voqealarni nishonlaydi.⁴⁵

"Bayram" tushunchasi, "tomosha" tushunchasidan ancha kengdir. Bayram har doim keng, faol, ijodiy xalq ommasining ishtirok etishi bilan farq qiladi. U

1 Qoraboyev U.X. O'zbekiston bayramlari. – Toshkent: O'qituvchi, 1991. –B. 49-50.

2 O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. 1- tom. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi Davlat ilmiy nashriyoti, 2000. – B.584.

3 Mamatqosimov J.A. Ommaviy bayramlar rejissurasida sahna madaniyati. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2009. – B.1

katta maydonlarni egallab, hech qanday uzviy sahna maydoni va chegarasiga ega bo'lmaydi. **Tomosha** bo'lsa, bayramdan farqli, doimo aniq sahna maydonida o'tkazilib, uzviy sahnaviy chegaraga ega bo'lib, xalq ommasini ishtirokchi va tomoshabinga bo'ladi.⁴⁶

Bayramlar necha ming ming yillik tarixga ega bo'lib, uni o'rganish alohida soha, alohida fan bo'lib rivoj topmog'i lozim. Mutaxassislar ma'lumki, bayramlar nazariyasi va amaliyotini o'rganuvchi fan bu "Eortologiya" fanidir. Hozirda mustaqil O'zbekiston bayramlari xususiyati (spetsifikasi) bo'yicha quyidagi turlarga bo'linadi:

I. Ijtimoiy-siyosiy bayramlar:

- 1-sentabr – O'zbekiston Respublikasining Mustaqillik kuni;
- 8-dekabr – O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilingan kun;
- 14-yanvar – Vatan himoyachilari kuni;
- 9-may – Xotira va qadrlash kuni;
- 21-oktabr – O'zbek tiliga Davlat tili maqomi berilgan kun.

II. Milliy bayramlar:

- Navro'z bayrami;
- Qovun sayli;
- Gul sayli;
- Suv sayli;
- Olma sayli;
- Qum sayli;
- Lola sayli;
- Qushlar bayrami;
- Ona yer saxovati bayrami;
- Mehrjon;
- Birinchi qadam bolalar bayrami.

III. Mehnat bayramlari:

- Birinchi chigit qadash bayrami;
- Hosil bayrami;
- Paxta bayrami;
- Birinchi gul bayrami;
- Birinchi karvon bayrami.

IV. Diniy bayramlar:

- Qurbon hayiti;
- Ramazon hayiti.

V. Kalendar-professional kasb bayramlari:

- O‘qituvchilar va murabbiylar kuni;
- Radio kuni;
- Teatr kuni;
- Shifokorlar kuni;
- Militsiya xodimlari kuni;
- Matbuotchilar kuni;
- Savdo xodimlari kuni;
- Metallurglar kuni;
- Aviatorlar kuni;
- Temir yo‘lchilar kuni;
- Shaxtyorlar kuni;
- Neftchilar kuni;
- Geologlar kuni;
- Qishloq va o‘rmon xo‘jaligi kuni;
- Quruvchilar kuni.

VI. Kalendar bayramlari:

- 1-yanvar – Yangi yil bayrami;
- 8-mart – Xalqaro xotin-qizlar bayrami;
- 1-iyun – Xalqaro bolalar kuni;
- 1-aprel – Kulgi va hazil kuni va h.k.

Respublikamiz mustaqillik yillarida tom ma'noda bayramlar yurtiga aylandi. Birgina shu davrda nishonlangan va nishonlanayotgan yubiley tantanalari, festivallar, teatrlashtirilgan tomoshalartizgisiga nazar solaylik:

- 1991-yil – Alisher Navoiy tavalludining 550 yilligi;
- 1993-yil – Bahovuddin Naqshband tavalludining 675 yilligi;
- 1993-yil – Zahriddin Muhammad Bobur tavalludining 510 yilligi;
- 1994-yil – Mirzo Ulug‘bek tavalludining 600 yilligi;
- 1995-yil – Az-Zamaxshariy tavalludining 920 yilligi;
- 1995-yil – Mahmudxo‘ja Behbudiy tavalludining 120 yilligi;
- 1995-yil – Muhammad Rahimxon – Feruz tavalludining 150 yilligi;
- 1995-yil – Najmiddin Kubro tavalludining 850 yilligi;
- 1996-yil – Amir Temur tavalludining 660 yilligi;
- 1997-yil – Buxoro shahrining 2500 yilligi;
- 1997-yil – Xiva shahrining 2500 yilligi;
- 1998 yil – Ahmad al-Farg‘oniy tavalludining 1200 yilligi;
- 1998-yil – Imom al-Buxoriy tavalludining 1225 yilligi;
- 1999-yil – “Alpomish dostonining 1000 yilligi;
- 1999-yil – Jaloliddin Manguberdi tavalludining 800 yilligi
- 1999-yil – Muhammad Rizo Ogahiy tavalludining 190 yilligi;
- 2000-yil – Imom Abu Mansur al-Moturidiy tavalludining 1130 yilligi;
- 2000-yil – Kamoliddin Behzod tavalludining 545 yilligi;
- 2001-yil – “Avesto” kitobining 2700 yilligi;
- 2002-yil – G‘afur G‘ulom tavalludining 100 yilligi;
- 2002-yil – Termiz shahrining 2500 yilligi;
- 2002-yil – Shahrisabz shahrining 2700 yilligi;
- 2003-yil – Abduxoliq G‘ijduvoni tavalludining 900 yilligi;
- 2004-yil – Xo‘ja Axror Valiy tavalludining 600 yilligi;

- 2005-yil – Abu Ali ibn Sino tavalludining 1025 yilligi;
- 2005-yil – Oybek tavalludining 100 yilligi;
- 2006-yil – Ma'mun akademiyasining 1000 yilligi;
- 2006-yil – Qarshi shahrining 2700 yilligi.
- 2007-yil – Marg‘ilon shahrining 2000 yilligi;
- 2007-yil – Samarqand shahrining 2750 yilligi;

Mustaqillik sharofati bilan yana bir ulug‘ tadbir, ya'ni Vazirlar Mahkamasining 1997-yil 11-martdagi 132-sonli qaroriga muvofiq 1997-yildan boshlab “Sharq taronalari” Xalqaro musiqa festivalining har ikki yilda bir marotaba Samarqand shahrining Registon maydonida o‘tkazilib kelinayotganligidir. Mazkur xalqaro festivalning Samarqand shahrida o‘tkazilishi ham bejiz emas. Chunki Samarqand ne-ne olim-u fuzalolar beshigini tebratgan qadimiy ilm-fan va ma'rifat shahri. Kezi kelganda aytish joizki, Samarqand musiqa san'atining azaliy o‘chog‘i va musiqa navqironligi peshvosidir. Mazkur festivalni o‘tkazishdan asosiy maqsad esa, Sharq xalqlarining milliy kuy-qo‘shiqlarini keng ommaga yetkazish, yosh avlodni san'atga, ayniqsa, musiqaga mehr qo‘yib tarbiyalashdek ezgu-an'analarni asrash, do‘stlikni va xalqlar o‘rtasida ijodiy hamkorlikni mustahkamlash, ularni madaniy aloqalar doirasida kengaytirishdir.

Bayramlarni davrlarga bo‘lib o‘rganish borasida bir qancha olimlar va allomalar o‘z ilmiy va adabiy ishlarida quyidagi fikrlarni yoritishgan: Abu Rayhon Beruniy bayramlarni hayotdagi “eng muhim kunlari” deb ularni quyidagi turlarga bo‘ladi:

1. Dunyoviy bayramlar
2. Diniy bayramlar

Shuni aytib o‘tish joizki, ommaviy bayramlar tarixi, ayniqsa, O‘zbekiston bayramlari tarixining kelib chiqish genezisi, uning turlari to‘liq o‘rganilmagan. Tarix shunday fanki, qanchalik chuqur o‘rgansak, shunchalik kam bilishimizga ishonchimiz komil bo‘ladi. Bu sohada birinchilardan bo‘lib tadqiqotchi U.X.Qoraboyev ilmiy izlanishlarida O‘zbekiston bayramlari fani rivojiga o‘zining katta hissasini qo‘shdi. Uning “O‘zbekiston bayramlari”, “O‘zbek xalqi

bayramlari” kitoblarida bu mavzuga chuqur, ilmiy yondashilib, bayramlarning kelib chiqish tarixi to‘liq yoritishga harakat qilingan. Yaqin davrlargacha bayramlar tarixi umumiy san’at tarixi sifatida (adabiyot va teatr) o‘rganilib kelingan edi. Lekin, ommaviy bayram va tomoshalar har bir tarixiy davrda tarbiya va ma’rifatning asosiy o‘giti sifatida yuqori o‘rinlardan birini egallab kelgan.

O‘zbek xalqi bayramlarini U.Qoraboyev quyidagi davrlarga bo‘lib o‘rganishni maqsadga muvofiq deb biladi.

- Ibtidoiy davrda vujudga kelgan bayram shakllari (bunga ovchilik o‘yinlari, zoofagik (ya’ni, totem hisoblangan ayiq, yovvoyi echki, sigir, ot kabilarga sig‘inish) bayramlar, mehnat o‘yinlari, organist bayramlari va boshqa bayramlarni kiritish mumkin).

- O‘rta Osiyo xalqlarining qadimiy (islomgacha bo‘lgan) bayramlari;
- O‘rta asrlardan inqilobgacha bo‘lgan davrdagi o‘zbek bayramlari;
- Sho‘rolar davridagi bayramlar;
- Mustaqillik davridagi bayramlar.

U.Qoraboyev tomonidan ilmiy asoslangan bayramlarni davrlashtirish hozirgi kun uchun ham qo‘llanilib kelinmoqda. Bayram ijtimoiy hodisa hisoblanib kundan-kunga yoki ijtimoiy-siyosiy vaziyatlar o‘zgarishiga qarab yangi bayramlar paydo bo‘lishi yoki mavjud bayramlar yo‘q bo‘lishi mumkin. Ommaviy bayramlarning ommabopligi shundan iboratki, birinchi navbatda u amaliy namoyish etilganda chuqur ijtimoiy-psixologik ildiziga ega ekanligi namoyon bo‘lib, sahnalashtirish jarayonida tasodifiy hol va elementlarga yo‘l qo‘yilmaydi. Ommaviy bayramlar ba’zi bir tashkilotchi yoki tashkilotga qarab o‘tkazilmasdan, balki keng xalq ommasining bayramga bo‘lgan ma’naviy ehtiyoji tug‘ilganda o‘tkazilsa, haqiqiy bayram tomoshasi yuzaga keladi.

Mustaqillik g‘oyalarini keng xalq ommasiga singdirish, ulardagi yuksak fuqarolik tushunchalarini tarbiyalashda ommaviy bayramlarning tutgan o‘rni beqiyosdir. Hech qaysi teatr, hatto eng kattasi ham, ommaviy bayramlar insonga ta’sir qilgandek ko‘plab xalq ommasiga ta’sir qila olmaydi. Shuning uchun ham ommaviy bayramlar rejissyorning jamiyat oldidagi mas’uliyati juda ham katta.

Albatta bu jumalarga qo'shilgan holda bayramlarning turlariga qarab, ularni qanday nishonlash va qanday uslublardan foydalanish kerak ekanligini aniqlash zarurdir.

Ommaviy bayramlar tarixi zarvaraqlariga qisqacha nazar solsak, o'zining g'oyaviy kompozitsiyasi jihatidan butun bo'lgan Qadimgi Yunoniston va Rim davlatlari davridagi bayramlardan boshlasak bo'ladi. Ommaviy bayramlarning ommabopligi shundan iboratki, birinchi navbatda, u amaliy namoyish etilganda, o'zining chuqur ijtimoiy-psixologik ildiziga ega ekanligini namoyon bo'lib, sahnalashtirish jarayonida tasodifiy hol va elementlarga yo'l qo'yilmaydi. Albatta, qadimgi Yunoniston va Rim bayramlarigacha ham insoniyat paydo bo'lganidan keyingi davrda bayramlar vujudga kelib shakllangan. Lekin bu bayramlar o'zining ma'naviy intellektual darajasi ifodaviyshakllari jihatidan primitiv xususiyatga ega bo'lib, kompozitsion yaxlitlikka ega bo'lmagan.

Qadimgi Yunoniston va Rim davrida tashkil qilinib, o'tkazilgan xalq bayramlarida ommaviy bayramlar dramaturgiyasi va rejissurasini elementlari vujudga kelgan. Qadimgi Yunonlarda bayram o'ziga xos mustaqil bo'sh vaqt va dam olishning bir shakli bo'lib hatto doimiy jihatdan ham uzviy, faol mashg'ulot turiga aylangan. Bizga ma'lumki, Delfe Pifiy Nemeysk va Panfin o'yinlari juda ham ommabop bo'lgan. Lekin bu o'yinlarning ichida eng mashhuri Olimp o'yinlari bo'lgan. Olimp o'yinlari maxsus qurilgan Olimp shahrida to'rt yil bir o'tkazilgan. Lekin turli urushlar oqibatida bu o'yinlar yo'qolib ketgan. Bu jumalar orqali, tarixiy ma'lumotlar orqali zamonaviy ommaviy bayramlarni nishonlash bog'liqligini isbotini kuramiz. Shu davrdan boshlab bayramlar tarixiga "tomosha" (maxsus toshdan qurilgan teatrlardagi tomosha) va "karnaval", "karrus navalis", "kema charxpalagi" (Dionisning rang-barang bayramona kelishi) bolalari kirib kelgan D.P.Kallistov uzining ilmiy izlanishlarida "Dionis bayrami oddiy bayram kuni emas, balki bayram qilish kuni bo'lgan". Bu bayramda turli urf-odat va marosimlar bir-birin to'ldirib, xalq ommasi faol ishtirok etib, har bir qatnashchiga musiqa, sport, xor va dramatic munosabatlarda to'liq erkin qatnashish huquqi berilgan edi.

Dionis bayramlarida asosiy uch qismini ajratib ko'rsatish mumkin:

1. Dionisga qurbonlik qilish marosimi.
2. Yugurish, kurash, qo'shiq, raqs bo'yicha umumfuqaro musobaqalari.
3. Professional mimlar, jonglyorlar, qiziqchilar tomoshalari.

Shundan kelib chiqib aytib o'tish mumkinki, Dionis bayrami faqatgina qo'shiq,raqs, tomoshasidagina iborat bo'lmay, balki ommaviy xatti-harakat sifatida tarixda chuqur iz qoldirgan. Bunday tarixiy ma'lumotlarni to'plash bilan birga ommaviy bayramlar nishonlana boshlagan. Ma'lumki, inson ko'zi bilan tashqaridan berilayotgan axborotning uch-to'rt foizgina qabul qiladi. Teatrda tomoshabinni tomoshabin deb ataymiz tomoshabin eshituvchi emas, chunki ular birinchi navbatda spektaklni tomosha qilib, so'z, tovush, musiqani, aktyorning rolidagi plastik ta'sirchan harakati orqali qabul qiladilar. Shuning uchun mizanssena "rejissyorning tili" deyiladi. Shunday ekan, rejissyor spektaklda voqealarning ma'naviy g'oyasini, ishtirokchiarning xatti-harakatlarini va umuman, qarama-qarshiliklarni tasviriy ko'rsata bilishi lozim. "Teatr spektaklining badiiy "molekulasi", obrazli bir hodisa sifatida va uning mayda birliklari ham teatr san'atining badiiy jihatdan bir butunlikni tashkil etadi". Spektaklni mizanssena qonun-qoidolari bo'yicha qurish, uning yangi shakllarini topish, ko'pgina Yevropa teatrlari nazariyotchi va amaliyotchilarini hayajonlantirgan.

Shu davrda Lessing "harakatlarning ma'nodorligi", shu bilan birga ichki kechinmani plastika qonunlarida ko'rsatilgan me'yor chegarasidan ortirib yubormaslik kerak" deydi. Plastik qonun-qoidalar sahna xatti-harakatining bir o'lchamda bo'lish qoidalar, o'ziga xos sahna qonunlari mizanssenada asos bo'la boshladi. Sahna kengligi, dekorativ bezak va inson tanasining plastikasi kabi bir-biriga uzviy bog'liq bo'lgan elementlarni birinchilardan bo'lib, nazariyotchi buyuk fan arbobi Gyote puxta ishlab chiqishga harakat qilgan. U spektaklni "jonli sifatida va uning mayda birliklari ham teatr san'atining badiiy jihatdan bir butunlikni tashkil etadi".

Zamonaviy ommaviy bayramlar rejissyori yuqorida keltirilgan sifatlardan tashqari, zehning tezligi va emotsionalligi eslab qolish qobiliyatining kuchliligi

va sharoitdan kelib chiqqan holda harakat qila olishi bunday improvizatsiya qila olish qobiliyati juda yuqori bo'lishi lozim. Mamlakatimizda teatr san'atiga qiziqish ortib o'zbek teatri XX asrning boshlarida vujudga keldi. 1918-yilda Farg'onada "Musulmon o'lka sayyor truppasi va Toshkentda Turon" yarim professional truppalari tashkil etilgan. Keyinchalik vatanimizda drama, musiqali drama, komediya, opera va balet, operetta teatrlari tashkil etildi. Bu teatrlarda mashhur rejissyorlardan Mannon Uyg'ur, Yetim Bobojonov, Toshxo'ja Xo'jaevlar mehnat qildilar. Yaqin o'tmishda va hozirgi kunda Bahodir Yo'ldoshev, Rustam Hamidov, Marat Azimov, Nabi Abdurahmonov, Olimjon Salimovlar ijod qilmoqdalar. Ommaviy bayram va tomoshalar borasida Bahodir Yo'ldashev, Rustam Hamidov, Abdurashid Rahimov, Baxtiyor Sayfullayev, Nosir Otaboyev, Marat Azimov, Eduard Kolosovskiy, Boris Pokrovskiy, Boris Vasilev, Farhod Ahmedovlar faol ish olib brogan va bormoqdalar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sayfullayev B.S., Mamatqosimov J.A. Aktyorlik mahorati. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2012.
2. Umarov M. Estrada va ommaviy tomoshalar tarixi. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2009.
3. Ahmedov F.E. Ommaviy bayramlar rejissurasi asoslari. – Toshkent: "Aloqachi", 2008.
4. Qoraboyev U.X. O'zbek xalqi bayramlari. – Toshkent: "Sharq" nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi bosh tahririyati, 2002.
5. Karayeva F. Ijodkor shaxsning badiiy did va axloqiy madaniyati // Interpretation and researches. – 2023. – T. 1. – №. 15.